

konkrétan Észak-Erdély melyik részét kell, a terület etnikai színezetét figyelembe véve, visszacsatolni Romániához. Célravezető lenne Litvinov elvtárs bizottságát megbízni, hogy a békekonferencia előkészítésével összhangban pótlólagosan dolgozza ki ezt a kérdést, miután a Szovjetunióknak mindenképpen állást kell foglalnia ezügyben.

3.) Az Önök, Észak-Erdély Romániához való visszacsatolása javaslattervezetéknek előkészítésére adott utasításának megfelelően mellékelem a GOKO⁶²⁴ határozatának tervezetét.

A. Lavrentyev

AVP RF. f. 0125. On. 33. P. 127. D. 7. L. 5-6., Orosz nyelvű tisztázat. Megjelent „Tri vizita A. Ja. Visinszkova v Bukareszt. 1944–1946. Dokumentii rosszijszkih arhivov”. M[oszkva], 1998. 23. számú dokumentum. Fordításunk alapja: Transzilvanszkij vaprosz. Vengero-rumünszkij territorialnui szpor i SZSZSZR 1940–1946. Dokumentii. (Szerk.: Tofik, Iszlamov.) Moszkva, 2000. 69. dok., 287–288.

levél, a 233-237. oldalakon.) Magyar nyelven közzéteszi: Zeidler Miklós – L. Balogh Béni: *Az „Erdélykérdés” a magyar – szovjet külkapcsolatokban.* 2000, 2002 április, 54–58.

624 Állami Védelmi Bizottság. (N.M.Z. – V.G. megj.) A. Ja. Visinszkij útmutatásának megfelelően a Vörös Hadsereg Vezérkara előkészítette az Észak-Erdély Romániának történő átadására vonatkozó tervjavaslatot:
Tervezet

ÁLLAMI VÉDELMI BIZOTTSÁG.

Az ÁVB ...sz., 1945. jan. ... i rendelete, Moszkva, Kreml

Észak-Erdély Romániának történő visszaadásáról, a Romániával kötött Fegyverszüneti Egyezmény 19. cikkének megfelelően.

Az Állami Védelmi Bizottság határozatba hozza:

1. Javaslatot tenni a Vörös Hadsereg Vezérkarának (Antonov elvt.), hogy 1945. febr. ... re készítse elő Észak-Erdély Romániának történő átadását.

2. Megbízni a Romániai Szövetségi Ellenőrző Bizottságot (Vinogradov elvt.), hogy 1945. febr. ... ig tájékoztassa a román kormányt, hogy a Fegyverszüneti Egyezmény 17. és 19. cikkét teljesítve a Szövetségi (Szovjet) parancsnokság beleegyezését adja a román közigazgatás Észak-Erdélyben történő bevezetéséhez. A közigazgatás felállításakor teljesíteni kell a Fegyverszüneti Egyezmény feltételeit. (AVP RF. f. 0125. On. 33. D. 7. P. 127. L. 7.) – Az orosz szerk. megj.

27. A KOLOZSVÁRI FELLEBBVITELI TISZTOGATÓ BIZOTTSÁG ÁLTAL A HELYI TISZTOGATÓ BIZOTTSÁGOK RÉSZÉRE KIADOTT ÁLTALÁNOS IRÁNYELVEK

Kolozsvár, 1945. január 8.

I. A Tisztogató Bizottságok feladata.

1.) A Tisztogató Bizottságok általános feladata megállapítani, hogy az ítélezési körében tartozó személyek múltbeli magatartása mennyiben tekinthető fasisztának, profasisztának vagy antidemokratikusnak.

2.) A Tisztogató Bizottságok tagjai ítéletük meghozatalánál elsősorban és legfőbbképpen saját politikai lelkiismeretükre vannak utalva, azonban zsinórmértékül tartásuk szem előtt az alábbi útmutatásokat:

3.) Időbelileg határvonalat jelentenek az alábbi dátumok:

- 1933, a hitlerizmus hatalomra jutása Németországban,
- 1938, II. Károly diktatórikus alkotmánya,
- 1940, a [második] bécsi döntés időpontja,
1944. március 19-e, a Gestapo bevonulása Kolozsvárra.

4.) Fasiszta vagy profasiszta jellegűnek minősül általában minden olyan cselekedet és magatartás, amelynek jogfosztó vagy becsületsértő tartalma a faji vagy felekezeti alapon való megkülönböztetésben gyökerezik.

5.) Antidemokratikusnak általában olyan cselekedet vagy magatartás tekinthető, amelynek éle a dolgozó széles néprétegek gazdasági vagy politikai érdeke ellen irányul, anélkül azonban, hogy különös súlyt helyezne a faji vagy felekezeti alapon való megkülönböztetésre.

6.) A Tisztogató Bizottságok ítéleteiket szótöbbséggel hozzák meg. Ezért mindig páratlan taglétszámmal állítandók össze s határozatképességükhöz legalább a taglétszám nagyobbik felének jelenléte szükséges. Marasztaló ítélet csak az esetben mondható ki, ha a taglétszám nagyobbik fele ehhez hozzájárul.

7.) Marasztaló ítéletet csak a vádlott személyes meghallgatása után lehet hozni kivéve, ha a vádlott idézésre nem jelent meg s távolmaradását nem tudja elfogadhatóan igazolni.

8.) A Tisztogató Bizottságok a távollevő vagy elmenekült vezető szerepet játszó fasiszták ellen is kötelesek az eljárást lefolytatni és purifikációs ítéletet hozni.

9.) Azok a magas és felelős állásban lévő személyek – főispán, alispán, polgármester, alpolgármester, királyi- és törvényhatósági ügyészek – akik 1944. március 19-e után is megtartották tisztségüket s így továbbra is zsirálták a legszélsőségesebb fasiszta rezsimet – állásukból minden formáság és személyes kihallgatás mellőzésével is elmozdíthatók.

10.) A Tisztogató Bizottságok ítéletei – amennyiben nem szakszervezeti tagokra vonatkozna – azonnal végrehajtandó és csak birtokon kívül fellebbezhetők.

11.) Szakszervezeti tagok purifikációs ügyeiben másodfokon a szaktanács dönt.

12.) Szakszervezeti tagoknak jogukban van a Tisztogató Bizottságok ellen – annak kihirdetésétől számított 8 napon belül – írásbeli fellebbezést benyújtani. A fellebbezés a Szaktanácshoz címzendő, de a Tisztogató Bizottsághoz adandó be.

13.) Szakszervezeti tag ellen az I. fokú marasztaló ítélet csak az esetben hajtható fellebbvitelre való tekintet nélkül azonnal végre, ha azt a teljes taglétszámú Tisztogató Bizottság egyhangúlag hozta meg.

14.) Amennyiben szakszervezeti tag ellen marasztaló ítéletet csupán szótöbbséggel hozott a Tisztogató Bizottság, ez esetben az ítélet ellen halasztó hatályú fellebbezésnek van helye.

15.) A Szaktanács ítélete minden esetben azonnal végrehajtható s ez ellen csak birtokon kívül lehet írásbeli fellebbezéssel élni az ítélet kihirdetésétől számított 8 napon belül. A fellebbezés a Fellebbviteli Tisztogató Bizottsághoz címzendő, de a Szaktanácshoz adandó be.

16.) Minden szakszervezeten kívüli egyénnek joga van a Tisztogató Bizottság sérelmezett ítélete ellen – annak kihirdetésétől számított 8 napon belül – birtokon kívül írásbeli fellebbezéssel élni. A fellebbezés a Fellebbviteli Tisztogató Bizottsághoz címzendő, de az I. fokú Tisztogató Bizottsághoz nyújtandó be.

17.) Az összes Tisztogató Bizottságok és a Szaktanács is tartoznak a hozzájuk benyújtott fellebbezéseket 8 napon belül a Fellebbviteli Tisztogató Bizottsághoz felterjeszteni.

18.) Az összes Tisztogató Bizottságok és a Szaktanács is tartoznak működésükről minden hónapban egyszer írásbeli jelentést tenni a Fellebbviteli Tisztogató Bizottságnak. A jelentésnek tartalmaznia kell a pontos statisztikai adatokat is.

II. A bűnösség megállapításának kritériumai

Alább felsoroljuk azokat a fasiszta, profasiszta vagy antidemokratikus kategóriákat, amelyekhez való tartozás maga után vonja vagy maga után vonhatja a purifikációs eljárás lefolytatását:

a) Politikai pártok.

Magyar szélsőjobboldali politikai pártok:

- 1.) Nyilas Keresztes Párt
- 2.) Magyar Nemzeti Szocialista Párt
- 3.) Imrédy Párt

Magyar jobboldali politikai pártok:

- 1.) Erdélyi Párt
- 2.) Magyar Élet Pártja
- 3.) Hasonló politikai párt-alakulatok

Román szélső jobboldali politikai pártok:

- 1.) Liga Apărarea Națională Creștină (LANC)
- 2.) Legiunea Arhangelii Mihail și Gavril
- 3.) Garda de Fier

4.) Partidul Național Creștin (Goga-Cuzist)

Román jobboldali politikai pártok:

- 1.) Frontul Renașterea Națională
- 2.) Partidul Națiunii

Német szélső jobboldali politikai párt:

- 1.) Volksbund

b) Társadalmi szervezetek

- 1.) Baross Szövetség
- 2.) Nemzeti Munkaközpont
- 3.) Hivatás Szervezet
- 4.) Wesselényi Lövész Egylet
- 5.) Tízes Szervezet
- 6.) Turáni Vadászok
- 7.) Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség
- 8.) Más hasonló társadalmi szervezetek

c) Tisztségek és címek viselői

- 1.) Maga állású állami vagy törvényhatósági tisztségek.
- 2.) Fasiszta, profasiszta vagy antidemokratikus tevékenységért különböző kitüntetések vagy címek.
- 3.) Vitézi cím, amennyiben nem az elmúlt világháborúban és nem kizárólag katonai érdemekért kérelmezték.
- 4.) Nemzetvédelmi kereszt, ha ellenforradalmi vagy antidemokratikus magatartásért kérelmezték.

d) Hivatali beosztás, személyes magatartás és tevékenység.

- 1.) Detektív testület
- 2.) Rendőrség
- 3.) Csendőrség
- 4.) Pénzügyőrség
- 5.) Hadművelési területen és mögöttes országgrészben teljesített katonai keretszolgálat
- 6.) Kémelhárító
- 7.) Nemzetvédelmi osztály különleges csoportja
- 8.) A fasiszta jellegű és antidemokratikus intézkedéseket elrendelő és fogantató hivatali közegek.
- 9.) Minden fasiszta jellegű különleges megbízatás
- 10.) A német imperialista háború jogosságának hangoztatása
- 11.) Háborús propaganda.
- 12.) Szovjet ellenes magatartás vagy kijelentések
- 13.) Nemzetek közötti gyűlölködés szítása intézkedés vagy magatartás útján
- 14.) A nemzeti szocialista vagy háborús gazdasági rendszer kihasználásával vagy politikai megbízhatóság címén, mások rovására szerzett anyagi előnyök

ügymint: koncessziók, áruigénylések, nemzeti önállósítási kölcsön, kereskedői kijelölések, üzlethelységek kiutalása stb.

e) *Publicisztikai és tudományos tevékenység.*

- 1.) Újságírás, szépirodalmi vagy tudományos írások, felolvasások, amelyek közvetve vagy közvetlenül a fasiszta szolgálták.
- 2.) Az erdélyi probléma tendenciózusan fasiszta beállítása.

III. A körülmények mérlegelése

1.) A szélsőjobboldali politikai pártok minden egyes tagja ellen le kell folytatni a purifikációs eljárást.

2.) A jobboldali politikai pártoknál csak a vezetők és exponált párttagok ellen kötelező az eljárás feltétlen lefolytatása, míg az egyszerű, fasiszta működést ki nem fejtő tagoknál figyelembe lehet venni a kellőképpen igazolt beléptetési kényszert.

3.) A gazdasági jellegű fasiszta társadalmi szervezetek vezetői és hangoskodó tagjai ellen az eljárást minden esetben folyamatba kell tenni, de az egyszerű tagoknál – különösen, ha munkástömegekről vagy kis emberekről van szó – enyhítő vagy felmentő körülménynek kell beszámítani a kellő képen igazolt hatósági vagy felsőbb helyről jövő kivédhetetlen beléptetési kényszert.

4.) Azok az egyének, akik megelőző fasiszta, profasiszta vagy antidemokrata mivoltukat – bármennyire szélsőséges is volt az – őszintén megbánták s ennek legfőképpen katonai téren az ellenség előtt önfeláldozó módon fényes tanújelét adták vagy politikai, esetleg társadalmi vonalon a demokráciának igen nagy szolgálatot tettek, – mentesülnek a purifikációs ítélet alól s méltó helyet kell részükre biztosítani a demokratikus társadalomban.

5.) A fasiszta jellegű rendelkezések végrehajtásánál tanúsított túlbuzgóság vagy korrupció igen súlyos terhelő bizonyítéknak számít.

6.) Amennyiben a Tisztogató Bizottságok valamely esetet olyan súlyosnak tartanak, hogy az véleményük szerint súrolja az ítélkezési körükön túleső háborús bűnösség határát, úgy tartoznak a legsúlyosabb büntetés kiszabásán felül a politikai rendőrséget is értesíteni.

7.) A társadalom demokratikus közéletének irányításában és intézésében vagy vezető állásban olyan egyének nem vehetnek részt, akik a purifikációs feltételeknek igen szigorúan eleget nem tesznek vagy azoknak a legteljesebb mértékben meg nem felelnek.

IV. Büntetések

A Tisztogató Bizottságok általában az alább felsorolt büntetéseket alkalmazhatják egyenként vagy kombinálva:

- 1.) Állásvesztés nyugdíj nélkül
- 2.) Nyugdíjazás a nyugdíjigény elismerése mellett
- 3.) Állásból való felfüggesztés meghatározott időtartamra fizetés nélkül
- 4.) Alacsonyabb munkakategóriákba való beosztás

5.) Vidékre való áthelyezés

6.) Anyagi elégtételadás meghatározott közcél javára, ha ez önkéntes magajánlás formájában történik

7.) Üzlethelység megvonása

8.) Iparigazolvány megvonása

9.) Internálás

10.) Dorgálás, hírlapban közölve a vádlott költségére

11.) Más hasonló szankciók.

Erdélyi Múzeum-Egyesület Levéltára, Nagy György-hagyaték, Demeter-archívum, közéleti dokumentumok-csomó, sz. n.

DEMETER BÉLÁNAK, A KOLOZSVÁRI EMGE-KÖZPONT
KIKÜLDÖTTJÉNEK JELENTÉSE AZ 1944. DECEMBER 1.-1945.
JANUÁR 2. KÖZTI ÉSZAK-ERDÉLYI KÖRÚTJÁRÓL

Kolozsvár, 1945. január 9.

Megbízatus.

A háborús események és a közlekedési nehézségek miatt az EMGE-központ és a külső hálózat között – mint ismeretes – megszakadt az összeköttetés. Éppen ezért – a gazdakörök és a megyei kirendeltségek munkájának újrafelvétele és folytatása érdekében – megbízatást kaptam az EMGE-direktóriumtól, hogy látogassam meg Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód [vármegyék] és a Székelyföld útbaeső falvait és a megyei kirendeltségeket. Ennek rendjén pedig állapítsam meg a mezőgazdaság jelenlegi helyzetét, különös tekintettel a legsürgősebb tennivalókra. Kolozs megye főispánja⁶²⁵ viszont 1180/1944 sz. alatt helyzetjelentést kér Észak-Erdély közellátási viszonyairól.

Szamosújvár.

Kolozsvárról december 1-én indultam Erdély Imre EMGE-tisztviselővel, hogy Szamosújváron megállapítsuk az EMGE és az Erdélyrészi Hangya Szövetkezetek érdekkörébe tartozó Erdélyi Állatértékesítő Szövetkezet (EGÁSZ) szamosújvári konzervgyárának és sertéshízlaló telepének jelenlegi helyzetét is. Aznap a déli órákban érkezünk Erdély Imrével Szamosújvárra, aki onnan másnap vissza is tért Kolozsvárra és azóta az EGÁSZ-ra nézve már bizonyára meg is tette jelentéseit. Éppen ezért mindössze annak megállapítására szoritkozom, hogy a telep vezetősége példátlan könnyelműséggel járt el, amennyiben teljesen gazdátlanul hagyta ezt a fontos közgazdasági jelentőségű vagyontömeget, de magával vitte az üzem kb. 53.000 pengő készpénzét is. Ennek következtében a gyár felszerelésében, valamint a birtokában levő takarmányanyagban és egyéb ott elraktározott értékekben kárt szenvedett. A gyár azonban kisebb javításokkal, illetőleg a felszerelési tárgyak pótlásával üzembe állítható. Meg van a takarmányórló malma, kb. 10.000 drb. konzervdoboz, 2 jármű, szekere és a gőzkazánja. A telepen találtuk Dézsi Endre mézáróst, aki ott is lakik. Így csak ő tudna számot adni arról, hogy kik, mikor és mit hordtak el onnan, mert a helybeliek elbeszélése szerint éppen Dézsi Endre volt az, aki különböző dolgokat értékesített. Többi között az istállóraktár cserépfedélzetének egy részét is. Alapos vizsgálat hivatott megállapítani majd, hogy e kérdésben kit, milyen felelősség terhel.

Szamosújvár és környékének gazdasági helyzete.

Szamosújváron a kereskedelmi forgalom szinte teljes egészében leállt, a közlekedési nehézségek miatt. Mindössze bizonyos mennyiségű búzát szállítottak

innen a kolozsvári vasúti munkásság élelmezésére. A helybeli, tájékozott gazdasági szakemberek elmondása szerint a Szamosújvár környéki, – az átvonulási utaktól félreeső falvakban – még van sertés és a szarvasmarha-állományt sem érte nagyobb veszteség. Sőt, még kukoricában és árpában is található annyi, hogy Szamosújváron közepesértékes sertéshízlalás induljon meg.

Piaci árak december 1-én: élő sertés 8–10, sertéshús 10–12, zsírnak való 20 pengő volt. Marhahús 5 pengő, étolaj, azaz napraforgóolaj 18–20, szitált keményliszt 1–1,80, buza 80, kukorica 70, árpa 70, széna 25–40, szalma 10 pengő.

Az őszi vetéseket alig 40%-ban végezték el. Főleg ipari cikkekben textil és bőripari árukban mutatkozik hiány.

Egyik legnagyobb gond, hogy üzemanyag hiányában a csépléseket csak alig 50%-ban végezték el a gazdák, sőt ebben az időpontban még a határon is találtam búzát, amit viszont üzemanyag hiányában is védett helyre lehetett volna szállítani.

A visszavonuló német és magyar honvédség a mezőgazdaságban jelentős károkat okozott.

Dés.

Az EMGE-kirendeltség a régi helyiségében tovább működik. Helyén van Antal Dániel kirendeltségvezető, aki egyben a megye társfőispánja is, a tisztviselők közül Fábíán Róza és Bíró Péter somkeréki gazdaköri elnök, továbbá Fülöp János altiszt. Eltávozott Csákány Miklós h. kirendeltségvezető, (katona) Papp Gyuláné és Sárosy Katalin. A változás után ideiglenes alkalmazást nyert Szacsavay Domokos volt szentivánlaborfalvi gazdatiszt.

A kirendeltség a kolozsvári minta alapján a főispántól megkapta a mellékelt⁶²⁶ működési engedélyt. December 1-ig már mind a 64 gazdakörrel megtörtént a személyes érintkezés és pedig olyan formán, hogy a falvakból a gazdaköri vezetők és gazdaküldöttségek jártak az EMGE-be, akik megkapták a szükséges útmutatást a gazdakörök újjászervezésére, a termelés fokozására és mivel a kirendeltségvezető egyben társfőispán is, az indokolt panaszok esetében a szükséges hatósági támogatást is – az adott lehetőségek határain belül – megkaptuk.

A kirendeltség vagyoni állapotáról és háborús veszteségeiről a mellékelt leltár⁶²⁷ tanúskodik.

Szolnok-Doboka vármegye gazdasági helyzete.

A városban az üzletek feltörését és az áruraktárak kiürítését a visszavonuló német és magyar katonaság kezdte meg. Jelenleg minden fontosabb kereskedelmi árucikkben óriási hiány mutatkozik. Textilben, bőripariakban, vasneműekben, cukorban és gyarmatáruban. Eppen ezért ezekben a cikkekben elképesztő árak hullámanak. Textilárakról viszont azért nem szólhatunk, mert nincs.

625 Kolozs megye főispánja 1944. december 26. előtt id. Teofil Vescan volt. Utóda Vasile Pogăceanu lett.

626 A mellékletet a jelentés mellett nem találtuk.

627 A leltárt a jelentés mellett nem találtuk.